

ANTI-ALBANIANISM OF A FORMER COMMUNIST - THE PRESIDENT

Zeqirja REXHEPI

University of Tetova

Abstract

During the dissolution of the Federal Republic of Yugoslavia and the creation of the independent state of Macedonia, fragile foundations of a state were laid, precisely by personalities who were considered ideologues of this cause! The visionary leader of the independent state cause, the President of Independent Macedonia, a former communist, aimed to create a Slavic-Macedonian nation-state, even though his cause was not in line with historical or ethnic reality. A former communist of his time, he had traded his uniform for democracy, at the end of his ten-year rule, he wrote the book "*Makedonija e se shto imame*" ("*Macedonia is all we have*"). In this work, besides revealing numerous facts about the political developments of the time, Gligorov reveals his entire idea, which led Macedonia into an interethnic conflict—a conflict that could serve as a spark for the entire Balkans.

In his book, Gligorov reveals his face as a nationalist, who served the Serbian cause of Milosevic, as Milosevic aimed for the expulsion from the age-old homelands, Gligorov had to fulfill his duty - to open the corridor for the dispersal of Albanians worldwide, like the Jews who were expelled and scattered from their ancestral land two thousand years ago.

Keywords: independent state, President, Gligorov's idea, interethnic conflict

Introduction

During the final dissolution process of Yugoslavia as a state, its southernmost federal unit, the Republic of Macedonia, faced the challenge of survival as a political entity, posing a risk not only to the newly established state but also to the destabilization of the Balkan region. Using the favors of the international principle of non-changing borders, the political forces emerging from the pluralistic elections of 1990, both Macedonian and Albanian, had full agreement on the issue of an independent Macedonia and, of course other issues related to the establishment of state institutions based on democratic values. However, regarding the concept of the new state, there were significant differences and contradictions, starting from conflicts among political representatives and ended with in a military conflict between the two largest ethnic communities.

Interethnic contradictions in Macedonia in the 1990s came as a result of the irresponsibility of political representatives at the time during the process of establishing institutions of the new state. Throughout this process, it was solely based on the *political reality*, as a result of which the Albanian political factor in the highest legislative institution consistently outvoted on an ethnic basis in every initiative. While the historical reality of Macedonia was distorted, the *ethnic reality* was being falsified!

The political developments in independent Macedonia created conflicting perceptions that accompanied the process of establishing the state of Macedonia.

Macedonia as an independent and sovereign state appeared on the historical stage of the Balkans during the dissolution of Yugoslavia, a period that coincided with significant changes in Eastern and Southeastern Europe. The socio-political developments in the Yugoslav Federation in the 1980s, primarily managed by Serbia and supported by pro-Serbian circles in all federal units, left no path for any potential new agreement among the peoples of Yugoslavia.

In Macedonia, the process of significant changes unfolded in 1990 and 1991. The new pluralistic system that emerged after the fall of the one-party system initially had to legitimize the new political formations, which would take historical responsibility for future political processes in entirely new circumstances.

During 1990, political pluralism was legalized, and as a result, political subjects were established, participating in the first multiparty elections (on November 11, 1990)²⁴. Subsequently, in 1991, after the constitution of the first pluralistic Assembly (on January 8, 1991), a series of political acts were approved in the new Assembly, holding historical importance for Macedonia as a state, such as:

*The Declaration of Sovereignty of the Republic of Macedonia (January 25, 1991)*²⁵;

Election of the President of the Republic;

Formation of the first pluralistic government – "The Government of Experts";

Referendum for Independent Macedonia (September 8, 1991); and

The first Constitution of Independent Macedonia, approved on November 17, 1991²⁶.

Macedonia as a state, within its political borders, has always remained a multiethnic reality, but the main bearers of all processes were and continue to be the two largest ethnic communities: Macedonians and Albanians. After the first plural elections, the ethnic reality was reflected even in the highest institution of the state - the Assembly of Macedonia, where the Albanian factor was represented by a parliamentary group of 23 representatives, which in fact constituted a great political force.

Before the legitimate political representatives in the first elections of 1990, two fundamental issues for the new state were presented:

First, the self-determination of Macedonia as a state, and

Second, the concept of the new state upon which new state institutions would be formed.

Regarding the first issue, the self-determination of Macedonia and the declaration of independence, there was no difference between the Macedonian and Albanian political forces.

It is worth emphasizing the fact that Albanians and their political representatives unequivocally supported the independence of Macedonia. Even on the Albanian national level, no political force or any other organization contested the independence of Macedonia, as was the case with Serbs in Croatia, Serbs and Croats in Bosnia and Herzegovina, or Serbs in Kosovo. It is regrettable that the contribution of Albanians to Independent Macedonia has been overlooked, both by the Macedonian political factor and by Macedonian intellectual and academic circles.

Regarding the issue of *the legal-constitutional concept of the state*, a common language has not been found between the representatives of the two largest ethnic communities:

²⁴ Kiro Gligorov, *Macedonia is All We Have*, Skopje, 2002, 166.

²⁵ "Flame of Brotherhood," *Macedonia - Sovereign State*, January 27, 1991

²⁶ Official Gazette of the Republic of Macedonia, No. 08-4642/1, November 17, 1991, "Decision on the Proclamation of the Constitution of the Republic of Macedonia."

Macedonians and Albanians. Undoubtedly, *the legal-constitutional concept of the state*, the concept upon which the entire institutional state infrastructure is built, will remain an open issue around which political debates will “break lances” during the state-building process of Independent Macedonia.

All the acts establishing an independent state in Macedonia were not passed on the basis of any prior agreement between the political factors of the two largest ethnic communities, but based on the numerical superiority in the Assembly of Macedonia. In other words, during the establishment of the independent state of Macedonia (in 1991), under the grim atmosphere of the war in other parts of Yugoslavia, *the Macedonian political factor imposed the national state on the Albanians*, while the Albanians in the new state remained in the status of a national minority, like other minorities living in Macedonia.

In the spirit of the concept of the Macedonian national state, the whole process of state-building in Macedonia has been developed – the establishment of new state institutions such as the head of state, the president of the Assembly, the head of the government, etc. these institutions were reserved exclusively for Macedonians, and of course, government departments in which Albanians were included.

According to the book "*Македонија е се што имаме*" (*Macedonia is all we have*), the President of Macedonia at that time, Kiro Gligorov, already President of the new state after the referendum for independent Macedonia on September 8, 1991, which Albanians completely boycotted, Kiro Gligorov had formed the "Working Group" for the new *Project-Constitution*, in which "experts" participated, such as Vllado Popovski, Lubomir Fërçkovski, Llazar Kitanovski, and Dimitar Mirçev²⁷. According to Gligorov's book, no Albanian "expert" participated in the drafting of the Project-Constitution of independent Macedonia. On November 17, 1991, the Constitution was approved but without the approval of the political representatives of the Albanians in Macedonia. As such, the Constitution remained contested by the Albanians and a source of permanent crisis in the newly created state.

In the Preamble of the Constitution of Independent Macedonia, among other things, it is written: *Derived from the historical, cultural, and spiritual heritage of the Macedonian people and the century-long struggle for national and social liberation and the establishment of their state, especially from the legal-state tradition of the Republic of Krushevo and the historical decisions of ASNOM, and the legal-constitutional continuity of the Macedonian state as a sovereign republic in the Federal Yugoslavia, from the free will of the citizens of the Republic of Macedonia in the Referendum of September 8, 1991, as well as from the historical fact that Macedonia is constituted as a national state of the Macedonian people, ensuring equal civic rights and perpetual coexistence of the Macedonian people with Albanians, Turks, Vlachs, Roma, and other nationalities living in the Republic of Macedonia.*²⁸

What can be noticed in the Preamble of the 1991 Constitution is the mention of historical heritage, but for a state claiming historical continuity, legal heritage cannot be overlooked. So, the second one is not mentioned at all, because in this case the Constitution of 1974 could not be ignored, which was supposed to be the legal starting point for the newly formed state resulting from the dissolution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia.

In the *Project-Constitution* of 1991, the "legal experts" categorized the Albanians as an ethnic minority, despite the fact that Albanians constituted 1/3 of the population of the new state. *Such a Project* was obviously a "copy" of the constitutional changes in Serbia two years earlier, in 1989, when Serbia forcibly removed the autonomy of Kosovo.

²⁷ Kiro Gligorov, *Macedonia...*, 213.

²⁸ Official Gazette of the Republic of Macedonia, No. 52, November 22, 1991, 13.

On November 17, 1991, the New Constitution was adopted without the approval of the Albanians.

The leaders of the political decision-making in Macedonia, on the occasion of the adoption of the New Constitution, had chosen the Serbian model for resolving contentious issues. This model was out of the historical and ethnic reality.

It is worth emphasizing that the "experts" of the Project Constitution, together with the President of independent Macedonia, as well as all the representatives who approved the Constitution on November 17, 1991, bear historical responsibility for the political and military crisis that erupted ten years later (2001).

It is worth emphasizing the fact that the political formation that founded the independent state - the Republic of Macedonia, lost the historical chance to form a "Balkan Switzerland" in the central region of the Balkans, serving as a factor of peace and regional stability. This missed opportunity could have neutralized potential confrontations between neighboring states, creating a neutral zone among the larger nations of the Balkans: Albanians, Greeks, Bulgarians, and Serbs.

Among the Macedonian ideators, for the creation of the Macedonian nation-state, undoubtedly, one of the key figures was the former World War II communist, Kiro Gligorov. He served as the head of the independent state during the period of Macedonia's statehood, a process that led the new state into the crisis of 2001.

The author of the mentioned work, Kiro Gligorov, presents his perspectives in the form of recollections, specifically addressing the political status of the Albanians and providing insights into Kosovo and Albania. In reality, these reflections embody the foundation of Macedonia's state policies.

The status of "national minority" for Albanians in Macedonia.

In his book, Gligorov outlines the political platform for Macedonia as a *Macedonian national state with other minorities*. By using the term "minority," Gligorov includes Albanians in Macedonia, a status that did not match with the ethnic reality of the new state. According to the author's own testimony, during his election as head of state, all political processes began, from the declaration of independence, transformation, and the creation of the administration of the new state. During this process, despite the fact that the Albanian political factor was one of the main pillars of the independent state, it was either directly or indirectly ignored.

The author testifies that, when he was elected President of the state, *there was discussed between representatives of the three Macedonian political parties,*²⁹ (without consulting Albanian political representatives, despite the fact that they would support Gligorov's election as the President Republic of Macedonia)³⁰.

In his speech on the occasion of his election as the President of the Republic of Macedonia, among other things, he says: *"... I appreciate the support as a legitimate mandate to commit myself in our Republic and its interests as a representative of the Macedonian people, all nationalities, and all residents of Macedonia."*³¹

The President of the new state, as he states, with the votes of Albanian representatives, never mentions the Albanians even once in his speech, without whose support Macedonia could not become independence as a state.

The written evidence in his work undoubtedly reflects the fervent spirit of a great nationalist, who during the dictatorship had camouflaged himself with the cloak of a communist, while

²⁹ Kiro Gligorov, *Macedonia...*, 166-167.

³⁰ "Flame...", Kiro Gligorov - 'President of Republic of Macedonia', January 30, 1991, 1.

³¹ Kiro Gligorov, *Macedonia...*, 169.

since 1991 had "put on" the uniform of democracy, under the cloak of to which Gligorov carried out his mission.

But what was the insidious, anti-Albanian mission of Gligorov?

This can easily be implied if his work *"Македонија е се што имаме – (Macedonia is all we have!)"* is read carefully.

In Kiro Gligorov's perspective, he considers the "minority" status for the Albanians in Macedonia he thinks of 1/3 of Macedonian citizens (Albanians) as Roma, Turks, Bosnians, Serbs, etc.,

When Albanian intellectuals, in 1994, initiated the establishment of a higher education institution in the Albanian language, the creator of independent Macedonia used all political, diplomatic, and state instruments to prevent the creation of the university in Albanian language. Despite all his efforts, he failed, but after the war in Macedonia, on the eve of officialization of the University of Tetova, the "great ideator" continues to ignore this institution of vital importance for the Albanians in Macedonia, mentioning it with contempt as "the university formed in the field."³²

“The policy of equidistance”

Undoubtedly, the "return" of the former communist, Kiro Gligorov, to Macedonia was the "mission" of nationalist circles in Serbia, which aimed at three main objectives: maintaining close ties between Serbia and Macedonia; *keeping the political control over the Albanians in Macedonia; and exploiting Gligorov's diplomatic skills against the internationalization of the Kosovo issue!*

During the final dissolution of the Federal Republic of Yugoslavia and the creation of a new political map in the Balkans, Gligorov, not forgetting his "mission," used his extraordinary political experience, adapting to the new circumstances.

In Macedonia's foreign policy, Gligorov is committed to the so-called "equidistance," meaning that Macedonia should remain uninvolved in any potential conflicts in the region. According to him, *"The policy of equidistance envisions good neighborly relations with all neighbors, but none of them should have priority (privileges) in these relations, so that none of the neighbors has a dominant position that could influence foreign and domestic policy..."*³³

Gligorov's "Equidistance" in this historical phase clashes with the Albanian national cause because, in the event of an outbreak of the Albanian-Serbian war around the Kosovo issue, Albanians in general would respond as one nation. Therefore, there is no doubt that "equidistance" was part of Gligorov's "mission" in favor of the Serbian policy for the "final solution" of the Kosovo issue.

The author of the work *"Македонија е се што имаме – (Macedonia is all we have)"* and the first leader of independent Macedonia, in the last decade of the 20th century, thought precisely as former communist, with insufficient skills, could think to understand the awakening and national consciousness of the Albanians, the hope that Albanians had kept for national freedom, an opportunity that was given to them with the dissolution of Yugoslavia. Until the end of his life, he couldn't understand that: *in the event of a military conflict, Albanians would act as one nation.*

³² Ibid.

³³ Kiro Gligorov, Macedonia... 431.

The fifth neighbor" of Macedonia

Former communist Gligorov, a committed nationalist who formally wore the uniform of a democrat, was fully convinced that the new state - independent Macedonia should be bordered by four neighboring states: Albania, Greece, Bulgaria, and Serbia. Therefore, in his imagination, Kosovo does not exist, even though it had been a territorial political unit of the Federal Yugoslavia. The author is quite concerned about keeping Kosovo within the framework of Serbia, always considering it solely as an "*internal issue of Serbia*"³⁴.

Views on "*Kosovo as part of Serbia*" are a result of the systematic anti-Albanian sentiment cultivated during the period of the Yugoslav communist dictatorship. Serving the anti-Albanian Serbian circles, the ideologue of independent Macedonia, through his book, attempts to deceive public opinion about the increase in the percentage of Albanians in Macedonia and Kosovo. According to him, the "mechanical growth" of Albanians in Macedonia occurred after the earthquake of 1963 when many Albanians from Kosovo came to work, as he says, as construction workers..., while in Kosovo, there is a departure of the Serbian and non-Albanian population, resulting in the increase of the percentage of Albanians there to 90%. According to him, such a trend will have as an epilogue, the idea of the "Greater Albania"³⁵.

Gligorov blames the migration of Serbs from Kosovo on the Constitution of 1974, with which Kosovo gained the status of a political unit within the Socialist Federal Republic of Yugoslavia³⁶.

The scientific and historical truth proves facts completely opposite to what to what the former communist Gligorov writes. These facts provide evidence completely opposite to what is stated by Gligorov. They demonstrate the migration of Albanians from Kosovo, a process that occurred through various forms of systematic state violence under the Yugoslav communist dictatorship. However, the author, resembling a "grandfather" who only remembers "beautiful tales" inspired by the Serbian Academy of Sciences and Arts, fails to present any factual evidence considered in the science of history, such as:

- *For the Yugoslav-Turkish agreement, for the migration of several hundred, so-called "Muslims" from the Kingdom of Yugoslavia to Turkey;*³⁷
- *For the daily systematic pressure of Yugoslav dictatorship institutions in the military, police, economic, social, and political spheres, after World War II, to realize the project of the Second Anti-Fascist War - the complete displacement of Albanians on the road towards Turkey (Albanians in Turkey were deprived of Yugoslav citizenship, denying them the right to return, a situation not experienced by other immigrants);*³⁸
- *For the confiscation of private property by the state in the name of agrarian reform, when the properties of Albanians are confiscated (in Macedonia), with the aim of forcing them to leave their ancestral lands;*

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid, 454/55,458.

³⁶ According to the Constitution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY) from 1974, Kosovo is recognized as a constituent part of the Yugoslav Federation. Ustav na Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, Article 2: "The Socialist Federal Republic of Yugoslavia is composed of: The Socialist Republics of Bosnia and Herzegovina, Macedonia, Slovenia, Serbia, as well as the Autonomous Provinces of Vojvodina and Kosovo, which are part of the Republic of Serbia, the Republic of Croatia, and the Republic of Montenegro." (Official Gazette of the SFRM, Skopje, 1974, 29.) Hakif Bajrami, "The Yugoslav-Turkish Convention of 1938 on the Resettlement of Albanians," in "Albanological traces" - Historical Sciences Series, no. 12, Pristina, 1983, 258-265.

³⁷ Hakif Bajrami, Yugoslav-Turkish Convention of 1938 on the displacement of Albanians, in "Gjurmime albanologjike" - series of historical sciences, no. 12, Pristina, 1983, pp. 258-265.

³⁸ The Truth about Kosovo and Albanians in Yugoslavia," Tirana 1990, p. 15.

- *For the privatization of state enterprises in Macedonia (after independence), as a result of which Albanians who had contributed with their taxes and the significant income generated from their work abroad were deprived of any right to privatization, by laws approved by the ideator Kiro Gligorov;*
- *For the decisions of the government of Serbia, in the 1990s, to colonize Kosovo with Serbs and Malaysians..."*

Gligorov's political and diplomatic commitment against Kosovo was undoubtedly a hidden dagger, as small dictators know how to disguise themselves with the cloak of democracy.

As a sworn anti-Albanian, the ideator of independent Macedonia uses every opportunity to deceive the international factor as well.

In 1992, in an interview with the newspaper "Liberasion" on the eve of the Edinburgh Summit, Gligorov appealed to the European Community for the recognition of Macedonia as a state, which according to him would "solve" the issue of Kosovo! On this occasion, he says: "Our recognition (of Macedonia) would facilitate the solution to the problem of Kosovo and would avoid the risk that the crisis would spread to Macedonia as well. He calls on the international community for peaceful forces to be deployed on the border with Serbia (read: Kosovo) and Albania. He says that, if disturbances occur in Kosovo, it will definitely cause a Balkan conflict." So, according to the author, the "solution" to the Kosovo issue should have been its isolation and, of course, its internationalization. He also tries to "frighten" the international community with the so-called "Balkan conflict" at a time when it was engaged in the crises in Croatia and Bosnia and Herzegovina.

The extent to which the ideator of independence and the president of Macedonia was engaged against Kosovo is also evident in another testimony, during the meetings with American and European diplomats, where he stated that they "*cannot play with the thesis of 'Independent Kosovo' – this can have, as he says, tragic and major implications.*"³⁹ Although he does not explain what tragic implications there might be if Kosovo were to become an independent state.

So, the only explanation for the enigma of the former communist Kiro Gligorov would be his "mission," implying that throughout the time, Gligorov has been in the service of the efforts of Serbian nationalist circles to create Greater Serbia!

Even after the liberation of Kosovo and the establishment of the international protectorate by the UN, Gligorov, who was still the president of Macedonia, doesn't forget to give "lectures" On this occasion, he states that "*The visit of Hashim Thaçi, in his capacity as the temporary Prime Minister of Kosovo in Skopje, and the visit of the Prime Minister of Macedonia, Lupcho Georgievski, in Pristina, as well as the intention of opening the Macedonian representative office in Kosovo, are negative. He says that these attitudes consider Kosovo as the fifth neighbor of Macedonia. To conclude, he states that there is a deep background in Georgievski's entire policy, where the Albanian factor has a great influence on the government through Arben Xhaferi's party, which openly insists on an independent Kosovo.*"⁴⁰

These views of Kiro Gligorov draw a logical conclusion that he was a major Slavo-Macedonian nationalist, a typical Yugoslav communist, with a clear anti-Kosovo policy that continued to serve the greater Serbian politics.

³⁹ Kiro Gligorov, Macedonia..., 462.

⁴⁰ Ibid.

Conclusion

The new independent state, the Republic of Macedonia, in the context of political and military developments in other parts of former Yugoslavia, gave the impression of an "angelic state," or as its leader and ideator would call it, an "oasis of peace." However, as political processes will develop, this was neither an "angelic state" nor an "oasis of peace", because in the newest independent state of Macedonia, there was an extraordinary discrimination, up to the apartheid, always under the mask of "parliamentary democracy." How can the facts be explained when, during the 1990s, Albanians in "democratic" Macedonia were completely excluded from the privatization process of state enterprises... or their representation in state institutions was primarily 1... 2... or 0.1%, despite the fact that they constituted 25% (according to official statistics) or 1/3 of the new state's population (unofficially)!

In the 1990s of the 20th century, the idea of the Macedonian national state was brought to life, excluding Albanians as a constitutive element, or, in political terms, as state-forming. The main proponent and creator of this project was the leader Kiro Gligorov, a communist from World War II who had already "transformed" into a nationalist, who wore the "uniform" of democracy. However, this conservative, anti-Albanian, and anti-Kosovar politician, after the Albanian-Serbian war and the conflict in Macedonia, experienced the liberation of Kosovo and its independence, the change in the concept of the Macedonian state through the Ohrid Framework Agreement on August 13, 2001. Nevertheless, the price paid by the citizens of Macedonia from the politics of the time was too high for such a small state as Macedonia.

What can be said is that the political formation that founded the independent state - the Republic of Macedonia, missed the historic opportunity in the central Balkan region to create a "Balkan Switzerland" as a factor of peace and regional stability, this could have neutralized potential confrontations between neighboring states, serving as a neutral zone among the larger nations of the Balkans: Albanians, Greeks, Bulgarians, and Serbs. However, this did not happen because we would not be Balkans but we would have been something else.

References

- [1]. "Flaka e vëllazërimit", 27 janar 1991.
- [2]. "Flaka e vëllazërimit", 30 janar 1991.
- [3]. *Службен весник на СРМ*, Скопје, 1974. Kushtetuta e RSFJ-së, të vitit 1974.
- [4]. *Службен весник на РМ*, бр. 08-4642/1, 17.11.1991.
- [5]. *Службен весник на РМ*, бр. 52, 22.11.1991.
- [6]. Киро Глигоров, *Македонија е се што имаме*, Култура, Скопје, 2000-2002.
- [7]. Накиф Вајрами, "Gjurmime albanologjike" - seria e shkencave historike, nr. 12, Prishtinë, 1983.
- [8]. *E vërteta mbi Kosovën dhe shqiptarët në Jugosllavi*, Tiranë 1990.

ANTISHQIPTARIZMI I NJË ISH-KOMUNISTI – PRESIDENTI

Zeqirja REXHEPI

Universiteti i Tetovës

Abstrakt

Në kohën e shpërbërjes së Jugosllavisë Federale dhe krijimit të shtetit të pavarur të Maqedonisë janë vendosur themele të brishta të një shteti, pikërisht nga personalitetet që konsideroheshin ideolog të kësaj kauze! Kryemendimtar i kauzës së shtetit të pavarur, Presidenti i Maqedonisë së pavarur, një ish-komunist i regjur, synonte të krijojë shtetin-kombëtar sllavo-maqedonas edhe pse kauza e tij nuk ishte në përputhje as me realitetin historik dhe as me realitetin etnik. Një ish-komunist i kohës së tij, e kishte ndëruar uniformën në demokraci dhe në përfundim të sundimit 10-vjeçar shkroi librin “*Makedonija e se shto imame*”. Në këtë vepër, përpos që shpalos shumë të dhëna për zhvillimet politike të kohës, Gligorovi shpalos tërë idenë e tij, e cila e çoi Maqedoninë në konfliktin ndëretnik, konflikt i cili mund të shërbente si zjarrvënie për tërë Ballkanin.

Në librin e tij, Gligorovi shpalos fytyrën e tij prej një nacionalisti, që i shërbente kauzës serbe të Millosheviçit, sepse përderisa Millosheviçi synonte dëbimin nga vatrat shekullore, Gligorovi duhej ta kryejë detyrën e tij - të hapë korridorin për shpërndarjen e shqiptarëve nëpër botë, mu si hebrejtë që u dëbuan dhe u shpërndanë nga vendi amë i tyre para dymijë vjetëve.

Fjalët kyçe: shteti i pavarur, Presidenti, ideja e Gligorovit, konflikti ndëretnik,

Hyrje

Gjatë procesit të shpërbërjes përfundimtare të Jugosllavisë si shtet, njësia më jugore federale e saj, Republika e Maqedonisë është përballur me sfidën e mbijetesës si krijesë politike, e cila e rrezikonte jo vetëm shtetin e ri, por mund ta destabilizonte edhe rajonin e Ballkanit.

Duke i shfrytëzuar favoret e parimit ndërkombëtar për *mosndryshimin e kufijve*, faktori politik i dalë nga zgjedhjet pluraliste të vitit 1990, si ai maqedonas ashtu dhe ai shqiptar, pati pajtueshmëri të plotë rreth çështjes së Maqedonisë së pavarur dhe natyrisht çështjeve tjera që kanë të bëjnë me ngritjen e institucioneve shtetërore mbi bazë të vlerave të demokracisë. Mirëpo, për sa i takon çështjes së konceptit të shtetit të ri, ekzistonin dallime të mëdha, me shumë kundërthënie, filluar si konflikt midis përfaqësuesve e politik, për të përfunduar në konflikt ushtarak midis dy bashkësive më të mëdha etnike.

Kundërthëniet ndëretnike në Maqedoni, në vitet 90-ta erdhën si rezultat i papërgjegjshmërisë së përfaqësuesve politik të kohës, gjatë procesit të ngritjes së institucioneve të shtetit të ri. Gjatë këtij procesi, është marrë për bazë vetëm *realiteti politik*, me ç’rast faktori politik shqiptar në institucionin më të lartë legjislativ në çdo iniciativë të tij mbivotohej mbi bazë etnike. Përderisa, *realiteti historik* i Maqedonisë shtrembërohej, *realiteti etnik* falsifikohej! Zhvillimet e këtilla politike në Maqedoninë e pavarur krijuan perceptime kundërthënëse, të cilat e ndoqën procesin e ngritjes së shtetit të Maqedonisë.

Maqedonia si shtet i pavarur dhe sovran doli në skenën historike të Ballkanit në kohën e shpërbërjes së Jugosllavisë si shtet, periudhë kjo që përputhet me ndryshimet e mëdha në Evropën Lindore dhe Juglindore.

Zhvillimet politiko-shoqërore në Federatën Jugosllave të viteve 80-ta, të menaxhuara kryesisht nga Serbia, të mbështetura dhe nga qarqe proserbe në të gjitha njësitë federale, nuk patën lënë asnjë shteg për ndonjë marrëveshje të re eventuale midis popujve të Jugosllavisë.

Në Maqedoni procesi i ndryshimeve të mëdha është zhvilluar në vitin 1990 dhe 1991. Sistemi i ri pluralist që lindi pas rënies së sistemit të njëmendësisë, fillimisht duhej të legjitimonte formacionet e reja politike, të cilat do të merrnin përgjegjësinë historike për proceset e ardhshme politike, në rrethana krejtësisht të reja.

Gjatë vitit 1990, është legalizuar pluralizmi politik, me ç'rast janë themeluar subjekte politike, të cilat morën pjesë në zgjedhjet e para shumëpartiake (11 nëntor 1990).¹ Në vijim, gjatë vitit 1991, pas konstituimit të Kuvendit të parë pluralist (8 janar 1991), në Kuvendin e ri janë miratuar një sërë aktesh politike, me rëndësi historike për Maqedoninë si shtet, si:

*Deklarata për sovranitetin e Republikës së Maqedonisë (25 janar 1991)*² ;

Zgjedhja e kryetarit të republikës;

Zgjedhja e qeverisë së parë pluraliste – “Qeveria e ekspertëve”;

Referendumi për Maqedoninë e pavarur (8 shtator 1991); dhe

Kushtetuta e parë e Maqedonisë së pavarur, e aprovuar më 17 nëntor 1991.³

Maqedonia si shtet, në kufijtë e saj politik, gjithnjë mbeti një realitet shumetnik, por bartësit kryesor të të gjitha proceseve ishin dhe mbetën dy bashkësitë më të mëdha etnike: maqedonasit dhe shqiptarët. Pas zgjedhjeve të para plurale realiteti etnik bartet edhe në institucionin më të lartë të shtetit – Kuvendin e Maqedonisë, në të cilin faktori shqiptar ishte i përfaqësuar me një grup parlamentar, prej 23 përfaqësuesish, që në fakt përbënte një forcë të madhe politike.

Para përfaqësuesve politikë të legjitimuar në zgjedhjet e para të vitit 1990, janë shtruar dy çështje thelbësore për shtetin e ri:

E para, mëvetësimi i Maqedonisë si shtet dhe,

E dyta, koncepti i shtetit të ri, mbi të cilin do të formohen institucionet e reja shtetërore.

Rreth çështjes së parë, mëvetësimit të Maqedonisë dhe shpalljes për shtet të pavarur nuk ekzistonte kurrfarë dallimi midis forcave politike maqedonase dhe shqiptare.

Vlen të potencohet fakti se, shqiptarët dhe përfaqësuesit politik e mbështetën pa rezervë pavarësimin e Maqedonisë. Edhe në rrafshin kombëtar shqiptar, asnjë forcë politike apo ndonjë organizatë tjetër nuk e kontestoi pavarësimin e Maqedonisë, siç bënë serbët në Kroaci, serbët dhe kroatët në Bosnjë dhe Hercegovinë, apo serbët në Kosovë. Është për keqardhje që kontributi i shqiptarëve për Maqedoninë e Pavarur, ka kaluar në heshtje qoftë nga faktori politik maqedonas apo dhe nga qarqet intelektuale dhe akademike maqedonase.

Rreth çështjes së *konceptit juridiko-kushtetues të shtetit*, nuk është gjetur gjuhë e përbashkët midis përfaqësuesve të dy bashkësive më të mëdha etnike: maqedonasve dhe shqiptarëve. Pa dyshim se, *koncepti juridiko-kushtetues i shtetit*, pra koncepti mbi të cilin ngrihet e tërë infrastruktura institucionale shtetërore, do të mbetet çështje e hapur, rreth të cilës do të “thyhen shtizat” politike gjatë shtetbërjes së Maqedonisë së pavarur.

Të gjitha aktet e themelimit të një shteti të pavarur në Maqedoni nuk kanë kaluar mbi bazë të ndonjë marrëveshje paraprake midis faktorëve politik të të dy bashkësive më të mëdha etnike,

¹ Киро Глигоров, *Македонија е се што имаме*, Скопје, 2002, 166.

² “Flaka e vëllazërimit”, *Maqedonia – shtet sovran*, 27 janar 1991.

³ *Службен весник на Република Македонија*, бр. 08-4642/1, 17.11.1991, “Одлука за прогласување на Уставот на Република Македонија”.

por mbi bazë të epërsisë së numrave në Kuvendin e Maqedonisë. Me fjalë të tjera, në fazën e krijimit të shtetit të pavarur të Maqedonisë (1991), nën atmosferën e zymtë të luftës në pjesët tjera të Jugosllavisë, *faktori politik maqedonas u imponoi shqiptarëve shtetin kombëtar*, përderisa shqiptarët në shtetin e ri mbetën në statusin e pakicës kombëtare, sikurse pakicat tjera që jetonin në Maqedoni.

Në frymën e konceptit të *shtetit kombëtar maqedonas*, është zhvilluar i tërë procesi i shtetbërjes së Maqedonisë –themelimi i institucioneve të reja shtetërore, si: kryetari i shtetit; kryetari i kuvendit; kryetari i qeverisë, etj. Institucione të cilat u takonin vetëm maqedonasve dhe natyrisht dikasteret qeveritare, në të cilat shqiptarët ishin përfshirë.

Sipas librit *Македонија е се што имаме – Македониа është gjithçka kemi*, kryetari i Maqedonisë, tashmë President i shtetit të ri, pas referendumit për Maqedoninë e pavarur, më 8 shtator 1991, të cilin shqiptarët e bojkotuan tërësisht, Kiro Gligorov e kishte formuar “Grupin e punës”, për *Projekt-Kushtetutën e re*, në të cilën merrnin pjesë “ekspertë”, si: Vllado Popovski, Lubomir Fërçkovski, Llazar Kitanovski dhe Dimitar Mirçev.⁴ Sipas dëshmisë së librit të Gligorovit, në hartimin e projekt-Kushtetutës të Maqedonisë së pavarur nuk mori pjesë asnjë “ekspert” shqiptar. Më 17 nëntor 1991 Kushtetuta është miratuar, por pa pëlqimin e përfaqësuesve politikë të shqiptarëve në Maqedoni. Si e këtillë, Kushtetuta do të mbetet e kontestuar nga shqiptarët dhe burim i krizës permanente në shtetin e sapo krijuar.

Në Preambulën e Kushtetutës së Maqedonisë së pavarur, me tjerash është shkruar: “*Nisur nga trashëgimia historike, kulturore dhe shpirtërore e popullit maqedonas dhe të luftës shekullore për çlirim nacional dhe social dhe për krijimin e shtetit të vet, e veçanërisht nga tradita juridike-shtetërore të Republikës së Krushevës dhe vendimet historike të ASNOM-it dhe kontinuitetit juridiko-kushtetues të shtetit maqedonas si Republikë sovraane në Jugosllavinë Federative, prej vullnetit të lirë të qytetarëve të Republikës së Maqedonisë në Referendumin e 8 shtatorit 1991, sikurse edhe nga fakti historik se Maqedonia është konstituuar si shtet nacional i popullit maqedonas në të cilin sigurohen të drejtat e barabarta qytetare dhe për bashkëjetesë të përhershme të popullit maqedonas me shqiptarët, turqit, vllahët, romët dhe nacionalitetet tjera të cilët jetojnë në Republikën e Maqedonisë*”.⁵

Ajo që mund të vërehet në Preambulën e Kushtetutës së vitit 1991, është fakti se përmendet *trashëgimia historike*, por për një shtet që pretendon në vazhdimësinë historike, nuk mundet të anashkalohej *trashëgimia juridike*. Pra, kjo e dyta nuk përmendet fare, sepse në këtë rast nuk do të mundej të anashkalohej Kushtetuta e vitit 1974, e cila duhej të ishte pikënisje juridike e shtetit të ri, që krijohet nga shpërbërja e Federatës Jugosllave.

Në *Projekt-Kushtetutën e vitit 1991*, “ekspertët juridikë” i vendosën shqiptarët në kategorinë e pakicës etnike, pavarësisht faktit se shqiptarët përbënin 1/3 e popullatës së shtetit të ri. Një *Projekt i këtillë*, padyshim ishte një “kopje” e ndryshimeve kushtetuese në Serbi, dy vite më parë, më 1989, kur Serbia e hoqi me dhunë Autonominë e Kosovës.

Më 17 nëntor 1991, pa pëlqimin e shqiptarëve u miratua Kushtetuta e Re.

Krerët e politikbërjes në Maqedoni, me rastin e miratimit të Kushtetutës së Re, e kishin zgjedhur modelin serb të zgjidhjes së çështjeve kontestuese. Ky model ishte jashtë realitetit historik dhe jashtë realitetit etnik.

Është për t’u theksuar se, “ekspertët” e Projekt-Kushtetutës, bashkë me kryetarin e Maqedonisë së pavarur, sikurse dhe të gjithë përfaqësuesit që e miratuan Kushtetutën e 17 nëntorit 1991, e bartin përgjegjësinë historike për krizën politike dhe ushtarake që shpërtheu dhjetë vjet më vonë (2001).

Vlen të potencohet fakti se, formacioni politik, i cili e themeloi shtetin e pavarur - Republikën e Maqedonisë, e humbën shansin historik që në rajonin qendror të Ballkanit, të

⁴Киро Глигоров, *Македонија...*, 213.

⁵Службен весник на РМ, бр. 52, 22 Ноември 1991, 13.

formojnë një “Zvicër Ballkanike” si faktor paqeje dhe stabiliteti rajonal, me çka do të neutralizoheshin konfrontimet e mundshme midis shteteve fqinje, si një zonë neutrale, midis kombeve më të mëdha të Ballkanit: shqiptarëve, grekëve, bullgarëve dhe serbëve.

Ndër ideatorët maqedonas, për krijimin e shtetit kombëtar maqedonas, padyshim më kryesor i ishte ish-komunisti nga Lufta e Dytë Botërore, Kiro Gligorovi. Ai qëndroi në krye të shtetit të pavarur, nëperiudhën e shtetbërjes së Maqedonisë, proces që e çoi shtetin e rinë krizën e vitit 2001.

Autori i veprës në fjalë, Kiro Gligorovi, i prazanton pikëpamjet e tij, në formën e evokimeve: rreth statusit politik të shqiptarëve, pikëpamjet rreth Kosovës dhe Shqipërisë, të cilat në të vërtetë mishërohen si platformë të politikës shtetërore të Maqedonisë.

Statusi “Pakicë Nacionale” për Shqiptarët në Maqedoni

Në librin e tij, Gligorovi, e shpalos platformën politike për Maqedonisë si *shtet kombëtar maqedonas me pakicat tjera*. Me nocionin “pakicë” Gligorovi i përfshinë edhe shqiptarët në Maqedoni, një status që nuk përputhej me realitetin etnik të shtetit të ri. Sipas dëshmisë së vetë autorit, gjatë zgjedhjes së tij për kryetar shteti, kanë filluar të gjitha proceset politike, nga shpallja e pavarësisë, transformimi dhe krijimi i administratës së shtetit të ri. Gjatë këtij procesi, edhe përkundër faktit se, faktori politik shqiptar ishte një nga shtyllat kryesore të shtetit të pavarur, ai është injoruar drejtpërdrejt ose tërthorazi.

Autori dëshmon se, kur ai ishte zgjedhur kryetar shteti, *është biseduar midis përfaqësuesve të tre partive politike maqedonase*,⁶ (pa u konsultuar përfaqësuesit politik shqiptarët, edhe përkundër faktit që të njëjtët do t’i japin mbështetje zgjedhjes së Gligorovit për kryetar të Republikës së Maqedonisë).⁷

Gjatë fjalës së tij, me rastin e zgjedhjes për kryetar të Republikës së Maqedonisë, mes tjerash thotë: “...përkrahjen e vlerësoj si legjitimitet të marrë që të angazhohem për Republikën tonë dhe për interesat e saj si përfaqësues i popullit maqedonas, të gjitha nacionaliteteve dhe të gjithë banorëve të Maqedonisë”.⁸

Kryetari i shtetit të ri, i zgjedhur, siç thotë dhe me votën e përfaqësuesve shqiptarë, në fjalën e tij, as njëherë të vetme nuk i përmend shqiptarët, pa mbështetjen e të cilëve Maqedonia nuk mund të pavarësohej si shtet.

Dëshmitë e shkruara në veprën e tij, padyshim e pasqyrojnë shpirtin e tij tinëzar të një nacionalisti të madh, i cili në kohën e diktaturës ishte kamufluar me petkun e komunistit, ndërkaq nga viti 1991 e kishte “veshur” uniformën e demokracisë, nën petkun e së cilës kryente misionin e tij.

Por, cili ishte misioni tinëzar, antishqiptar i Gligorovit?

Kjo, lehtësisht mund të nënkuptohet në qoftë se lexohet me kujdes vepra e tij *Македонија е се што имаме – Македонија është krejt çka kemi!*

Në kontekst të pikëpamjes të Kiro Gligorovit, “pakicë” për shqiptarët në Maqedoni, ai 1/3 e qytetarëve të Maqedonisë (shqiptarët) i mendon sikurse: romët, turqit, boshnjakët, serbët, etj. Kur intelektualët shqiptarë, në vitin 1994, e ndërmorën nismën për themelimin e institucionit të lartë arsimor në gjuhën shqipe Universitetin e Tetovës, ideatori i Maqedonisë së pavarur i shfrytëzoi të gjitha instrumentet, politike, diplomatike dhe shtetërore për ta penguar krijimin e universitetit në gjuhën shqipe. Në të gjitha përpjekjet e tij, ai dështoi, por pas luftës në Maqedoni, në prag të zyrtarizimit të Universitetit të Tetovës, “ideatori i madh” vazhdon ta

⁶Kiro Gligorov, *Македонија...*, 166-167

⁷“Flaka...”, “*Kiro Gligorov – kryetar i RS të Maqedonisë*”, 30 janar 1991, 1.

⁸Kiro Gligorov, *Македонија...*, 169.

injorojë këtë institucion me rëndësi jetike për shqiptarët e Maqedonisë, duke e përmendur me përbuzje, si: “Universiteti që u formua në livadh...”⁹

“Politika e Ekuidistancës”

Padyshim se, “kthimi” i ish-komunistit, Kiro Gligorov në Maqedoni ishte “misioni” i qarqeve nacionaliste të Serbisë, të cilët synonin tri objektiva kryesore: *t’i mbanin fjetet e lidhura Serbi-Maqedoni; t’i mbanin nën kontrollin politik shqiptarët e Maqedonisë dhe ta shfrytëzonin mjeshtrinë diplomatike të Gligorovit kundër ndërkombëtarizimit të çështjes së Kosovës!*

Në kohën e shpërbërjes përfundimtare të Federatës Jugosllave dhe krijimit të hartës së re politike në Ballkan, Gligorovi duke mos haruar “misionin” e tij, e shfrytëzon përvojën e jashtëzakonshme politike, duke iupërshtatur rrethanave të reja.

Në politikën e jashtme të Maqedonisë, Gligorovi angazhohet për të ashtuquajturën “ekuidistancë”, që nënkupton se Maqedonia të qëndrojë jashtë çdo implikimi të saj në konfliktet e mundshme në rajon. Sipas tij, *“Politika e ekuidistancës parashikon fqinjësi të mirë me të gjithë fqinjët, por asnjëri prej tyre të mos ketë përparësi (privilegje) në këto marrëdhënie, me qëllim që asnjë nga fqinjët të mos ketë pozitë dominante që të mund të ndikojë në politikën e jashtme dhe të brendshme ...”*¹⁰

“Ekuidistanca” e Gligorovit, në këtë fazë historike bie ndesh me kauzën kombëtare shqiptare, sepse në rast të shpërthimit të luftës shqiptaro-serbe, rreth çështjes së Kosovës, shqiptarët në përgjithësi do të përgjigjeshin si një komb. Pra, nuk ka kurrfarë dileme se, “ekuidistanca” ishte një pjesë e “misionit” të ideatorit Gligorov, në favor të politikës serbe për “zgjidhjen përfundimtare” të çështjes së Kosovës.

Autori i veprës “*Македонија е се што имаме – Македонија është krejt çka kemi*” dhe njeriu i parë i Maqedonisë së pavarur, në dekadën e fundit të shekullit XX-të, mendonte sakt siç mund të mendonte një ish-komunist, me aftësi të pamjaftueshme të kuptojë zgjimin dhe vetëdijen kombëtare të shqiptarëve, shpresën që e kishin ruajtur shqiptarët për liri kombëtare, një mundësi që u jepej me shpërbërjen e Jugosllavisë. Deri në përfundim të jetës së tij nuk mundi të kuptojë se: *në rast konflikti ushtarak, shqiptarët do të veprojnë si një komb.*

“Fqinji i Pestë” i Maqedonisë

Ish-komunisti Gligorovi, një nacionalist i përбетuar që formalisht e kishte veshur uniformën e demokratit, ishte plotësisht i bindur se, shteti i ri - Maqedonia e pavarur duhej të kufizohet me katër shtete fqinje: Shqipërinë, Greqinë, Bullgarinë dhe Serbinë. Pra, Kosova në imagjinatën e tij nuk ekziston, edhe pse e njëjta kishte qenë njësi politike territoriale e Federatës Jugosllave. Autori është mjaft i preokupuar që Kosova të mbetet në kuadër të Serbisë, duke e llogaritur gjithnjë vetëm si “*çështje të brendshme të Serbisë*”.¹¹

Pikëpamjet për “*Kosovën si pjesë të Serbisë*” janë rrjedhojë e frymëzimit sistematik antishqiptar që ishte kultivuar gjatë periudhës së diktaturës komuniste jugosllave. Duke qenë në shërbim të qarqeve anti-shqiptare serbe, ideatori i Maqedonisë së pavarur, përmes librit të tij, përpiqet t’i servojë opinionit gënjeshtër për rritjen e përqindjes së shqiptarëve në Maqedoni dhe në Kosovë. Sipas tij, “*rritja mekanike*” e shqiptarëve në Maqedoni erdhi pas tërmetit të vitit 1963, kur shumë shqiptarë nga Kosova vinin të punojnë, siç thotë ai, *si puntorë ndërtime...*, ndërkaq në Kosovë ndodh largimi i popullatës serbe dhe popullsisë jo

⁹Po aty.

¹⁰Киро Глигоров, *Македонија...*, 431.

¹¹Po aty.

shqiptare, me ç'rast përqindja e shqiptarëve atje është rritur në 90 %. Sipas tij, një trend i këtillë do të ketë si epilog, idenë për “Shqipërinë e Madhe”.¹²

Fajin për shpërnguljen e serbëve nga Kosova, Gligorovi ia mvesh Kushtetutës së vitit 1974, me të cilën Kosova fiton statusin e njësisë politike në Federatën Jugosllave.¹³

E vërteta shkencore, historike, vërteton fakte krejtësisht të kundërta me ato që shkruan ish-komunisti Gligorov. Këto fakte, dëshmojnë për shpërnguljen e shqiptarëve nga Kosova, proces ky që është zhvilluar nëpërmjet formave të llojllojshme të dhunës sistematike shtetërore të diktaturës komuniste jugosllave. Mirëpo, autori si një “gjysh” që i mban mend vetëm “përrallat e bukura”, ato me të cilat ishte frymëzuar nga Akademia Serbe e Shkencave, nuk jep kurfarë faktesh, me të cilat merret shkenca e historisë, si:

- *Për marrëveshjen jugosllavo-turke, për shpërnguljen e disa qindra mijëra, të ashtuquajturve “muslimanë”, nga Mbretëria e Jugosllavisë për në Turqi*¹⁴;
- *Për trysninë e përditshme sistematike të institucioneve të diktaturës jugosllave, në sferën ushtarake, policore, ekonomike, sociale, politike, pas Luftës së Dytë Botërore, për ta realizuar projektin e paraluftës së dytë - shpërnguljen e tërësishme të shqiptarëve në rrugën e pakthim, drejt Turqisë (shqiptarëve në Turqi u është hequr shtetësia jugosllave, duke u mohuar të drejtën e kthimit, gjë që nuk ka ndodhur me emigrantët tjerë)*¹⁵;
- *Për konfiskimin e pasurisë së patundshme nga shteti, në emër të reformës agrare, kur shqiptarëve u konfiskohen pasuritë e patundshme (në Maqedoni), me qëllimshpërnguljen e tyre nga trojet e veta shekullore;*
- *Për privatizimin e ndërmarrjeve shtetërore në Maqedoni (pas pavarësisë) me ç'rast shqiptarët që kishin kontribuar me taksat e tyre dhe të ardhurat marramendëse të sjellura nga puna e tyre në botën e jashtme, janë privuar nga çdo e drejtë e privatizimit, me ligje të aprovuara nga vetë ideatori Kiro Gligorov;*
- *Për vendimet e qeverisë së Serbisë, të periudhës së viteve 90-ta, për kolonizimin e Kosovës me serbë dhe malazias...*

Angazhimi politik dhe diplomatik i Gligorovit kundër Kosovës ishte padyshim thikë pas shpine, siç dinë të vrasin diktatorët e vegjël, të kamufluar me petkun e demokracisë.

Si një antishqiptar i përbetuar, ideatori i Maqedonisë së pavarur e shfrytëzon çdo mundësi për ta mashtruar edhe faktorin ndërkombëtar. Në vitin 1992, në një intervistë dhënë gazetës “Liberasion”, në prag të Samitit të Edinburgut, Gligorovi apeloj te Bashkësia Evropiane për njohjen e Maqedonisë si shtet, me çka sipas tij do të “zgjidhej” edhe çështja e Kosovës! Me këtë rast, ai thotë: “Njohja jonë (e Maqedonisë) do të lehtësonte zgjidhjen e problemit të Kosovës dhe do të mënjanonte rrezikun që kriza të bartet edhe në Maqedoni. Ai kërkon nga Bashkësia ndërkombëtare forca paqësore që do të vendosen në kufirin me Serbinë (lexo: Kosovën) dhe Shqipërinë. Ai thotë se, nëse shkaktohen trazira në Kosovë, gjithësesi do të shkaktohet konflikt ballkanik”. Pra, “zgjidhja” e çështjes së Kosovës sipas autorit duhej të ishte izolimi dhe kursesi ndërkombëtarizimi i saj. Gjithashtu, ai përpiket ta “frikësojë” Bashkësinë ndërkombëtare me të ashtuquajturin “konflikt ballkanik”, në kohën kur ajo ishte e angazhuar në krizën në Kroaci dhe në Bosnjë e Hercegovinë.

Në ç'masë ishte i angazhuar ideatori i pavarësisë dhe kryetari i Maqedonisë, kundër Kosovës, flet edhe dëshmia tjetër, e tij, gjatë takimeve me diplomatë amerikanë dhe europianë, me të cilët kishte biseduar, se: “nuk mund të luajnë me tezen “Kosova e pavarur” – kjo mund të

¹²Po aty, 454/55, 458.

¹³Sipas Kushtetutës së RSFJ-së, të vitit 1974, Kosova njihet si pjesë konstituive e Federatës Jugosllave. Ustav na Socijalistička Federativna Republika Jugosllavija, Neni 2 : “Republikën Socialiste Federative të Jugosllavisë e përbëjnë: RS e Bosnjës dhe Hercegovinës, RS e Maqedonisë, RS e Sllovenisë, RS e Serbisë, si dhe KSA e Vojvodinës dhe KSA e Kosovës, të cilat janë në përbërje të RS të Serbisë, RS e Kroacisë dhe RS e Malit të Zi; Службен весник на СРМ, Скопје, 1974, 29.

¹⁴Hakif Bajrami, *Konventa jugosllavo-turke e vitit 1938 për shpërnguljen e shqiptarëve*, në “Gjurmime albanologjike” - seria e shkencave historike, nr. 12, Prishtinë, 1983, 258-265.

¹⁵E vërteta mbi Kosovën dhe shqiptarët në Jugosllavi, Tiranë 1990, 15.

ketë, siç thotë, *implikime tragjike dhe të mëdha*".¹⁶ Edhe pse, nuk shpjegon se, çfarë implikimesh tragjike mund të ketë, në qoftë se Kosova do të bëhej shtet i pavarur.

Pra, shpjegimi i vetëm rreth enigmës së ish-komunistit Kiro Gligorov do të ishte "misioni" i tij, që nënkupton se gjatë tërë kohës Gligorovi ka qenë në shërbim të përpjekjeve të qarqeve nacionaliste serbe për krijimin e Serbisë së Madhe!

Edhe pas çlirimit të Kosovës dhe vendosjes së protektoratit ndërkombëtar të OKB-së, Gligorovi, që akoma ishte kryetar i Maqedonisë, nuk harron të japë "leksione". Me këtë rast ai konstaton, se: "*Vizita e Hashim Thaçit, në cilësinë e kryeministrit të përkohshëm të Kosovës në Shkup dhe vizita e kryeministrit të Maqedonisë, Lupço Georgievski, në Prishtinë, si dhe synimi i hapjes së përfaqësisë maqedone në Kosovë, është negative. Ai thotë, se këto qëndrime e llogarisin Kosovën si fqinj të pestë të Maqedonisë. Për të konstatuar, se në tërë politikën e Georgievski-t ka një prapavijë të thellë, në të cilën ndikim të madh në qeveri ka faktori shqiptar, përmes partisë së Arbën Xhaferit, e cila haptas insiston për Kosovën e pavarur*".¹⁷

Pikëpamjet e këtilla të Kiro Gligorovit nxjerrin një përfundim logjik, se ai ishte një nacionalist i madh sllavo-maqedonas, një komunist tipik jugosllav, me një politikë të qartë anti-kosovare, e cila vazhdonte të mbetet në shërbim të politikës serbomadhe.

Përfundim

Shteti i ri i pavarur, Republika e Maqedonisë, në rethanat e zhvillimeve politike dhe ushtarake në pjesët tjera të ish-Jugosllavisë, jepte përshtypjen e një "shteti engjëll" apo siç do ta emërtojë kryetari dhe ideatori i saj, "oazë e paqes". Siç do të zhvillohen proceset politike, ky nuk ishte as "shteti engjëll" dhe as "oazë e paqes", sepse në shtetin më të ri të Ballkanit, në Maqedoninë e pavarur është zhvilluar një diskriminim i jashtëzakonshëm, deri në trajta aparthejdi, gjithnjë nën maskën e "demokracisë parlamentare". Si mund të shpjegohen faktet, kur shqiptarët në Maqedoninë "demokratike", gjatë viteve 90-ta, u përjashtuan tërësisht nga procesi i privatizimit të ndërmarrjeve shtetërore... apo përfaqësimi i tyre në institucionet shtetërore ishte kryesisht me 1, 2 apo 0.1 %, përkundër faktit se ato përbënin 25 % (sipas statistikës zyrtare), apo 1/3 e popullatës së shtetit të ri (jozyrtarisht)!

Në vitet 90-ta të shekullit XX, është jetësuar ideja për shtetin kombëtar maqedonas, duke i përjashtuar shqiptarët si element konstituiv, apo siç thuhet në fjalorin politik, *shtetformues*. Ideatori dhe kreatori kryesor i këtij projekti, kryetari Kiro Gligorov, një komunist nga Lufta e Dytë Botërore që tashmë ishte "transformuar" në nacionalist, që e kishte veshur "uniformën" e demokracisë. Megjithatë, po ky politikan konservativ, antishqiptar dhe antikosovar, pas luftës shqiptaro-serbe dhe konfliktit në Maqedoni, e përjetoi çlirimin e Kosovës dhe pavarësinë e saj dhe ndryshimin e konceptit të shtetit të Maqedonisë, me Marrëveshjen Kornizë të Ohrit, më 13 gusht, 2001. Mirëpo, tagri që paguan qytetarët e Maqedonisë nga politika e kohës së shtetbërjes ishte tepër i lartë, për një shtet tepër të vogël, siç është Maqedonia.

Ajo që mund të thuhet është fakti se, formacioni politik, i cili e themeloi shtetin e pavarur - Republikën e Maqedonisë, e humbi shansin historik që në rajonin qendror të Ballkanit, të formojnë një "Zvicër Ballkanike" si faktor paqeje dhe stabiliteti rajonal, me çka do të neutralizoheshin konfrontimet e mundshme midis shteteve fqinje, si një zonë neutral, midis kombeve më të mëdha të Ballkanit: shqiptarëve, grekëve, bullgarëve dhe serbëve. Kjo nuk ka ndodhur, sepse ne nuk do të ishim ballkanas, por do të ishim të tjerë.

¹⁶Киро Глигоров, *Македонија...*, 462.

¹⁷По ату.

Referencat

- [1]. “Flaka e vëllazërimit”, 27 janar 1991.
- [2]. “Flaka e vëllazërimit”, 30 janar 1991.
- [3]. *Службен весник на СРМ*, Скопје, 1974. Kushtetuta e RSFJ-së, të vitit 1974.
- [4]. *Службен весник на РМ*, бр. 08-4642/1, 17.11.1991.
- [5]. *Службен весник на РМ*, бр. 52, 22.11.1991.
- [6]. Киро Глигоров, *Македонија е се што имаме*, Култура, Скопје, 2000-2002.
- [7]. Накиф Вајрами, “*Gjurmime albanologjike*” - seria e shkencave historike, nr. 12, Prishtinë, 1983.
- [8]. *E vërteta mbi Kosovën dhe shqiptarët në Jugosllavi*, Tiranë 1990.